

Beate Matznetter

SAMEN VERDER

na verlies van
een kind

SAMEN VERDER
NA VERLIES
VAN EEN KIND

Beate Matznetter

Derde druk

Uitgeverij
Ten Have

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
1. Ons verhaal en dat van andere ouders	15
2. Verslagenheid en hulp kort na de dood van een kind	30
3. Hulp in de jaren daarna	45
4. Wat er mis kan gaan in contacten	72
5. Voor altijd beschadigd	93
6. We zijn andere mensen geworden	117
7. Adviezen aan ouders	130
8. Adviezen aan mensen die privé of beroepshalve te maken hebben met ouders van een overleden kind	140
Nabeschuwing	147
Dankwoord	155
Literatuur	157

1. Ons verhaal en dat van andere ouders

Jorins dood

Jorin was de voorlijke van onze tweeling van bijna zeven maanden oud. Hij was overdag en 's avonds veel wakker. In tegenstelling tot zijn broer kon hij al op zijn handen steunen, zich omdraaien en begon hij al te kruipen.

We woonden in de binnenstad van Utrecht. Onze dochters, één van zes en één van vier jaar, waren naar school. Het was mijn eerste vrije ochtend na een lange zomer. Om ongeveer half elf was ik naar mijn lievelingscafé gegaan, op zoek naar rust, klassieke muziek, alleen zijn. Toen kwam een vriendin met haar zoontje. 'Hij heeft één van je jongens horen huilen!' vertelde ze. 'Ze liggen thuis te slapen,' zei ik. De telefoon in het café ging. Iemand van het barpersoneel nam op en reikte me even later de hoorn. Het was de timmerman die net was begonnen aan een verbouwing in ons huis: 'U moet naar het Wilhelmina Kinderziekenhuis komen, er is iets met de tweeling!' zei hij. Zou er één gevallen zijn, een been hebben gebroken? Wie was het? Ik stapte op de fiets en reed naar het ziekenhuis, dat dicht bij ons huis was. Al in de gang kwam ik onze oppas tegen, totaal overstuur. 'Ik vind het zo erg!' bleef ze maar snikkend herhalen. Ik dacht: Iemand moet voor deze vrouw zorgen en dat moet ik niet zijn! Ik werd naar een lege

behandelkamer gebracht, om te wachten. Iemand zei dat ze bezig waren mijn zoontje te reanimeren. 'Daar wil ik bij zijn!' zei ik. Het mocht niet. Ik kreeg een beeld van elektroshocks die zijn kleine lijf zouden doen stuiteren tot centimeters boven de brancard. 'Ik kan dat aan,' zei ik en ik wist dat het waar was. Maar het mocht niet.

Toen mijn zoon werd gebracht zag hij er vredig uit. Het was Jorin.

Die ochtend was hij om een of ander reden achteruit in plaats van vooruit gekropen. De oppas vond hem blauw aangelopen onder de deken, aan het voeteneind van het bed. Later vertelde de kinderarts me dat naar achteren kruipen slechts voorkwam bij wiegendood.

Ik had al naar het kantoor van Jan, mijn man, gebeld. Hij was er niet. Hij was een luchtje scheppen, zo maar, op een werkdag. Later hoorde ik, dat hij nog nooit zo onrustig was geweest.

Hij kwam bij mij en Jorin in het ziekenhuis. Ik pakte onze zoon op en droeg hem lopend naar huis. Daar legde ik hem in de wieg, waar hij eigenlijk al lang niet meer in paste.

De timmerman bracht me naar de school van de meisjes om ze op te halen. Ze waren al uit de klas gehaald. Samen liepen we naar huis en ik vertelde hun dat hun broertje was gestorven.

Vijftig jaar eerder was mijn vader, die dood werd gewaand, na vierenhalf jaar gevangenschap in Siberië teruggekeerd naar huis. Op dezelfde dag stierf zijn kleinzoon die naar hem was vernoemd.

Ik heb me later gerealiseerd hoe snel ik toen al betekenis toe-kende aan gebeurtenissen die gelijktijdig plaatsvonden: het zoontje van de vriendin die één van mijn jongens had horen huilen, de stemming van Jan, mijn man, mijn vaders leven.

Toen de dood die dag in ons leven kwam, gebeurde er nog iets wonderlijks: ik was erg verdrietig, maar vooral onvoor-

stelbaar kalm. Wellicht was ik in shock. Dat maakte dat ik kon blijven zorgen voor de andere baby – ik ging door met borstvoeding geven – en voor Jorins zussen.

Mijn ogenschijnlijke rust vond ik als psycholoog toen al zo verdacht, dat ik een besluit nam: alle gelegenheden die zich voordoen of die ik kan bedenken ga ik gebruiken om te voelen en te huilen! En dat heb ik gedaan.

Een ieder reageert anders

Onze zesjarige dochter meed de kamer waar Jorin lag opgebaard. De vierjarige was daar juist heel veel om hem te kussen en te aaien. ‘Hallo, lief ijsklontje!’ zei ze de derde dag.

En dan onze andere baby: hij hilde de eerste tijd meer dan vroeger, maar daarna was hij weer rustig en vrolijk.

Jan was er kapot van. Totaal verslagen. Hij had iets voorvoeld en het ergste was gebeurd. Altijd was hij, voordat hij zelf ging slapen, bij onze kinderen toen ze nog baby’s waren ’s nachts aan hun bed gaan staan om te kijken of ze nog ademden. En nu was een van de kinderen opgehouden met ademen.

Ikzelf was helder en rustig en nam beslissingen die goed voor ons en ons gezin waren. Mijn rust en mijn besluitvaardigheid waren verrassend en nieuw.

Nu Jorin dood was en thuis lag opgebaard wilde ik bij hem waken, maar Jan kon en wilde dat niet. Ik wilde bij mijn kind zijn en naar hem blijven kijken, hem niet ‘alleen in die kamer laten’. Zijn vader echter was doodmoe. Hij wilde slapen. Ik vond het fijn dat onze levende zoon, die in onze slaapkamer sliep, dan niet alleen was.

Opeens hadden Jan en ik geen kritiek meer op elkaar, terwijl het in het dagelijks leven regelmatig voorkwam dat we kibbelden of elkaar niet begrepen. Wij gaven elkaar de ruimte om

met het verschrikkelijke dat ons was overkomen, helemaal op onze eigen manier om te gaan. Hij ging slapen en ik ging waken. Ik was ook overdag bij Jorin en ontving de stroom bezoekers in de kamer, die ook mijn kraamkamer was geweest.

Opvallend was dat we tijdens de eerste dagen op een manier reageerden die tegenovergesteld was aan onze gewoonte in het normale dagelijks leven. Jan, de snelle beslisser, was ontredderd. Ik, die de neiging heb te twijfelen en uit te stellen, was daadkrachtig. ‘Sterk’ noemden mensen het, maar het was geen bewuste keuze; zo blijkt ik te zijn tijdens een crisis in mijn gezin. Ingesteld op overleven. Hoofd- en bijzaken zijn dan helemaal duidelijk. En Jan liet zich door mij leiden en veranderde onder invloed van de heftige emoties zijn mening. Hij die zelf later gecremeerd wilde worden ‘om niemand tot last te zijn na zijn dood’ had nu juist behoefte aan een graf om nog bij zijn kind te kunnen zijn en om voor hem te kunnen zorgen. Dat Jan van mening veranderde was nieuw voor ons allebei.

Het afscheid vormgeven

Ik bleek duidelijke ideeën te hebben over de afscheidsrituelen, terwijl ik daar nog niet eerder over had nagedacht: het huis stond voor iedereen open, wie wilde komen om afscheid te nemen was welkom. De kamer stond vol bloemen en brandende kaarsen.

Moeders met kinderen en leerkrachten van de school van de meisjes kwamen tekeningen brengen. De kist bestelden we bij bekenden die houten speelgoed maakten. Het was het mooiste laatste bedje dat Jorin kon krijgen.

We gingen naar een uitvaartcentrum waar men cremeerde. Ter plekke besloten we anders: daar, op die mooie plek omgeven door bomen en graven van andere kinderen, zouden ook wij ons kind begraven.

Onze dochter van vier maakte twee prachtige tekeningen, die de voorkant werden van de rouwkaarten. We gebruikten beide tekeningen voor twee verschillende kaarten omdat we niet konden kiezen. Op de ene tekening is een kind te zien met rechtop staand haar dat naar de hemel rijkt, zijn voeten zijn al los van de grond. De armen heeft hij naar boven gericht, hij zweeft. Op de andere tekening staat een sterke boom met veel takken en dikke wortels. Hij is verankerd in de grond, maar ook in de hemel.

De begrafenis zou een feestelijke, troostrijke en niet zware gebeurtenis moeten worden voor ons en onze kinderen. Kinderen uit een klas hoger dan onze dochters zongen liederen die alle aanwezige kinderen kenden. Ook mijn peetkind uit Wenen zong. Mijn vriendin speelde fluit. Mijn Nederlandse schoonzus en ik hielden een toespraak. Ik sprak Jorin toe in de taal die ik met de kinderen sprak: Duits. Bij deze bijeenkomst sprak Jan niet. Hij was bang om niet uit zijn woorden te kunnen komen. Hij las wel voor uit Max Velthuijs' *Kikker en het vogeltje*.

En toen deden wij het deksel op de kist. Jan en ik droegen de kist naar buiten, om samen met alle mensen Jorin naar zijn laatste rustplaats te brengen. We hebben hem daarna met de familie begraven. Nooit zal ik de zon vergeten die op deze zaterdag in september begon te stralen toen we bij het graf stonden!

De begraafplaats

De begraafplaats werd voor ons een soort 'tweede thuis'. We kennen de namen van de andere kinderen die er begraven zijn en Jan ging jarenlang elke zaterdag naar het graf. Dit moment om bij Jorin te zijn was voor hem een ankerpunt in de week.

Zelf kwam ik er slechts zelden: twee of drie keer per jaar. Maar dan wel het liefst een paar uur, alleen, met een stoeltje en een schrift om te schrijven.

Voor mij was het fijn om te weten dat Jan goed voor het graf zorgde en dat het goed was voor hem om er heen te gaan.

De dood van zijn zoon was een compleet andere ervaring voor Jan dan het overlijden van zijn vader toen hij vijfentwintig was. Toen ging hij de volgende dag weer verder met zijn drukke leven. Nu, negentien jaar later, stond de wereld stil. Weliswaar ging hij gauw weer aan het werk – met een eigen bedrijf is dat noodzakelijk – maar de dood had zijn leven anders ingekleurd.

De dag na de begrafenis waren we voor het eerst weer alleen. In plaats van zes slechts vijf mensen, een pijnlijk gekrompen gezin. Het was een mooie herfstdag. We gingen naar de duinen in de buurt om een wandeling maken. Ik weet de plek langs het spoor nog waar we uitrustten, op de grond in de zon. De kinderen speelden. Zo zou het nu zijn. Zo'n klein gezin. Ons leven in de 'nu veel te ruime jas'. Dat waren de woorden die mijn schoonzus gebruikte in haar toespraak op de begrafenis. Beroofd als we ons voelden van het belangrijke en zeer aanwezige zesde lid van ons gezin. Die leegte beschreef zij als een jas om ons heen waarvan we het gevoel hadden dat die nooit meer zou passen. Maar er zou een dag komen dat we zouden vaststellen dat we er ongemerkt aan gewend waren geraakt. Wat ze toen zei, was op dat moment ondenkbaar.

Na een maand was de ongewone betovering van ons gezamenlijke verdriet, de vredige stemming en de gedeelde rouw tussen Jan en mij verbroken. Het dagelijks leven met drukte op het werk en in het gezin, stress en vastgeroeste gedrags- en rolpatronen kreeg ons weer in de greep. Maar vaak, als ik me verdrietig voel of last heb van een negatieve kijk op mezelf of Jan, helpt de herinnering aan ons contact in de 'moeilijke tijden', toen het zo vanzelfsprekend was dat hij en

ik de weg samen aflegden. In liefde voor elkaar en voor onze kinderen.

Verhalen van andere ouders

Zoals elk verhaal van ouders van een overleden kind is ook ons verhaal heel specifiek. Het gaat over één bepaald gezin waar een nog jong kind is overleden, het derde kind van vier, deel van een tweeling.

Graag wil ik dat wat ons is overkomen plaatsen naast de verhalen van andere ouders in andere omstandigheden, ouders met nog jongere of juist oudere kinderen, ouders wiens kinderen aan een ziekte of een ongeluk zijn overleden of doordat ze geen weg meer zagen voor zichzelf.

Zelf leefde ik vanaf Jorins dood erg mee met gezinnen waar een kind was overleden.

Ik ontkwam ook niet aan de vreemde neiging te vergelijken. Is dit niet nog erger? vroeg ik me af als anderen bijvoorbeeld een ouder kind hadden verloren. We vergelijken immers de hele dag: de kleren, wat ons overkomt, de capaciteiten van onszelf en van onze kinderen. Al weet ik rationeel dat de één niet te vergelijken is met de ander.

Wat we gemeenschappelijk hebben als ouders van een overleden kind is heel veel en in elk contact weer voelbaar. Dát wilde ik beschrijven om anderen een hart onder de riem te steken. Wat ons hielp om overeind te blijven en welke moeilijkheden we het hoofd (moesten) bieden vind ik interessante informatie voor de lezers.

En ik wilde laten zien wat echtparen helpt na de dood van hun kind om hun (liefdes)relatie levendig te houden ondanks de per definitie enorme verschillen in de manier van rouwen. Mijn drijfveer is de wens om anderen te helpen om in de draaikolk van de rouw om het kind niet ook nog verstrikt te raken in de wrok en de eenzaamheid van een doodgebloede relatie.

Begrijp me goed: het is een mythe dat verreweg de meeste ouderparen gaan scheiden na de dood van hun kind. Maar het is waar dat een relatie onderhouden keihard werken is en rouwen om een kind een enorme klus; het is dus dubbel hard werken om elkaar niet kwijt te raken.

Om voorbeelden te hebben van redenen waarom mensen het níet redden met elkaar heb ik één gescheiden moeder geïnterviewd en aanvullende literatuur geraadpleegd.

Het thema van dit boek is echter het sámen verder leven als paar na de dood van het gezamenlijke kind.

Alle geïnterviewde ouderparen, die ik telkens (op één uitzondering na) sámen sprak, bezocht ik bij hen thuis, overdag of 's avonds. Het waren lange, voor mij en voor hen aangrijpende gesprekken die tussen de tweeënhalve en vier uur duurden.

Ik ben me ervan bewust dat de inhoud van al die gesprekken in dit boek bij lange na niet tot zijn recht komt. Wel hoop en verwacht ik dat de voorbeelden andere ouders helpen zichzelf te vertrouwen en ook geruster te zijn over de weg die hun geliefde aflegt in zijn of haar rouwproces. En ik ga ervan uit dat deze informatie van nut is voor allen die met ouders te maken hebben die een terminaal ziek kind hebben of een kind hebben verloren.

Adrie en Dennis (beide tweede helft vijftig): Adrie is gepromoveerd in biochemie, was eerst wetenschapster, werkte later in de informatica en is nu opgeleid als coach. Dennis was winkelier/zakenman en is nu beeldhouwer. Ze wonen in Zuid-Holland.

Ze zijn de ouders van **Gaby** (1 – 16 april 1987), van hun zoon **Don** (9 augustus 1989 – 26 juni 2007) en van een tweede dochter, die geboren werd in 1990 en nu op kamers woont.

Wij drieën ontmoetten elkaar op een snikhete zomerdag. De beelden van Dennis in de tuin vallen meteen op. In 2007 maakte hij een beeld voor het graf van Don.

In de woonkamer hangt een grote foto van Don aan de muur.

Gaby is gezond geboren, maar 'wilde' niet eten. Achteraf bleek zij een zeer zeldzame stapelingsziekte te hebben, *galactosemia*, die slechts bij één op de miljoen mensen voorkomt. Door het ontbreken van een enzym kan lactose niet afgebroken worden, waardoor onherstelbare hersenschadiging optreedt. Daaraan is Gaby overleden.

Don, een grote vrolijke, zeer sportieve jongen van zeventien, kreeg begin 2007 's nachts krampen in zijn borst. Na een skivakantie had hij een afspraak met de cardioloog. Hij bleek te lijden aan een aangeboren hartafwijking. Opereren was noodzaak. Hij was bang dat hij de operatie niet zou overleven. Er was geen keus. Na een uren durende 'geslaagde' operatie is hij niet meer ontwaakt.

* * *

Ellen en Rudolf (beiden begin vijftig) zijn werkzaam in de zorg. Ellen werkt als doktersassistente en in de thuiszorg bij ouderen. Rudolf was leidinggevende, kwam vervolgens in de ziektewet en werkt nu weer als manager.

Ze zijn de ouders van **Jonathan** (19 maart 1986 – 26 januari 1999) en nog twee jongere zonen. Ze wonen aan de rand van een groot dorp in het midden van het land. Toen Jonathan nog leefde, woonden ze als 'huisouders' op het terrein van een antroposofische zorginstelling, omgeven door bossen.

In de woonkamer hangen vele foto's van de drie jongens. Ellen en ik hebben elkaar ontmoet na de dood van onze kinderen en zijn vriendinnen geworden; ik ben hier vaker geweest. Maar we zaten nooit eerder met zijn drieën bij elkaar. 'Rudolf is niet zo'n prater', zei Ellen over haar man. Sinds kort zijn ze alleen in huis; ook de laatste zoon is nu definitief het huis uit.

Jonathan was twaalf toen hij op die fatale ochtend zoals altijd op zijn fiets naar school ging. Hij zat in de brugklas. Hij wilde, van een fietspad door het bos, de grote weg oversteken en werd ge-

schept door een auto die hij niet of te laat had zien aankomen. Jonathan is een dag later overleden.

* * *

Lot en Lodewijk (55 en 53): zij is juriste, was toen huisvrouw en is nu mediator. Hij is manager in een groot bedrijf.

Ze zijn de ouders van vier meisjes. **Milou** (2 augustus 1993 – 17 augustus 1998) is de derde dochter. Nu woont alleen de jongste nog thuis.

Op de avond van ons lange gesprek brandt de open haard in de grote woonkamer die ooit een klaslokaal was.

Milou's dood op net vijfjarige leeftijd door verdrinking tijdens de zwemles heeft indertijd in alle kranten gestaan. Ze mocht die dag voor het eerst zonder bandjes zwemmen. Pas na ruim twintig minuten ontdekten de zwemleraren dat ze op de bodem van het zwembad lag. Toen haar moeder bij het zwembad aankwam werd ze net gereanimeerd. Het mocht niet meer baten.

Lot is naast haar drukke baan actief als vrijwilligster in de Vereniging van Ouders van een Overleden Kind (VOOK), 'om andere ouders te helpen door goed naar ze te luisteren'.

* * *

Elly en Rob zijn beiden rond de vijftig. Elly was kleuterleidster en is nu gastouder. Ze is actief op school, in de kerk en voor de VOOK. Rob is computerdeskundige. Samen zijn ze pleegouders voor crisisopvang.

Ze zijn de ouders van toen drie en nu vier kinderen. **David** (19 mei 1993 – 24 augustus 1999) is de derde. De meisjes waren zes en vier jaar ouder. De vierde en jongste is twee jaar na Davids dood geboren. Zij zit nu in de brugklas en woont als enige nog thuis.

Het gesprek vindt plaats in een stad in Drenthe. De grote dochters zijn getrouwd, de oudste in Zuid-Afrika, de jongere op anderhalf uur rijden van de ouders.

Veertien jaar geleden waren ze op de terugreis van hun zomervakantie met vrienden in Scandinavië. Rijdend door Denemarken zat David van zes bij hun vrienden in de auto. Hij had bij de laatste tussenstop, slechts een uur geleden, geruild met hún dochter. Toen raakte de vriendin voor hun ogen de macht over het stuur kwijt. De auto raakte na wat slingerbewegingen op de verkeerde weghelft en werd daar aangereden door een vrachtwagen die hem onmogelijk kon ontwijken. Rob heeft, geholpen door andere ooggetuigen, zijn dode zoontje en het lichtgewonde dochtertje van hun vrienden uit de vernielde auto gehaald. Zij is uit die auto de enige overlevende.

* * *

Rifka en Eelco (midden dertig en net veertig), werken beiden full-time als p&o- adviseur bij de provincie en in een ziekenhuis.

Op de dag van onze afspraak moest Eelco afzeggen: hij had tot zijn spijt een dubbele afspraak die voor moest gaan. De volgende dag gingen ze op vakantie. We hebben besloten het gesprek door te laten gaan met alleen Rifka.

Rifka en ik spreken elkaar 's avonds na haar werk. Aan de muur van de woonkamer hangt een groot schilderij van Mirte, liggend op haar vaders borst, vastgehouden door de hand van haar moeder.

Mirte (30 januari 2011 – 16 augustus 2011) is geboren na een zwangerschap van 28 weken en is thuis onverwachts overleden in haar slaap, zesentwintig maanden later. Bij de 20-weken echo waren gevaarlijke afwijkingen ontdekt: haar hart bleek aan de andere kant te zitten en de bloedvaten en longen waren anders aangelegd dan bij een gezond kindje. Maar haar chromosomen waren in orde. Ze was welkom en haar ouders hoopten vooral dat ze niet ook nog al te vroeg geboren zou worden.

Mirte bleek een vechtertje te zijn en een papa's kindje: Uren lag ze tegen hem aan en bekeek ze hem aandachtig. Na viereuhalf maand in het ziekenhuis en na een operatie om haar maag beter geschikt te maken voor voedselopname mocht ze uiteindelijk

naar huis. De thuiskomst in juni was een feest! Ze werd gevoed met een sonde.

Die nacht in augustus werd ze verschoond door haar vader en toen haar moeder met de voeding kwam, keek Mirte haar indringend aan. Later bleek dat haar afscheid geweest te zijn. Haar vader vond haar 's ochtends dood in haar bedje.

* * *

Janny en Auke (eind vijftig en eerste helft zestig): een Gelderse en een Fries. Janny was vele jaren boekhoudster bij een groothandel, is in 2006 overspannen geraakt en heeft nu geen betaalde baan. Auke is één jaar na de dood van zijn zoon ontslagen. Janny is regio-vertegenwoordigster van de VOOK. Samen zijn ze 'contact-ouders'.

Ze hebben twee kinderen. Toen de oudste, een dochter, acht maanden was, hebben ze een zwaar auto-ongeluk gehad. Auke lag vijftien dagen in coma, pas na zeventien dagen was hij buiten levensgevaar. Het is een wonder dat hij weer wakker was geworden, onveranderd zelfs qua karakter. Hij bleef altijd lichamelijke klachten houden bij belasting, waardoor hij veel verschillende banen heeft gehad.

Vier jaar na hun dochter kregen ze **Jonathan** (13 augustus 1982 – 16 september 2003).

Het gesprek is in hun huis in een dorp in Gelderland. Op het kastje naast me staan foto's, één met Jonathan en zijn zus samen op wintersport, één van hem alleen: een knappe, vriendelijke, vrolijke, sportieve, donkerharige jongeman.

Jonathan, 21, was net terug van een bezoek aan zijn zus, die sinds een half jaar bij haar vriend in Duitsland woonde en aan een meisje op wie hij pas verliefd was geworden. Op weg van zijn werk naar huis kwam hij op een helling in een flauwe bocht, wellicht zijn zonnebril pakkend tegen de laagstaande zon, net op de middenlijn in botsing met een tegemoetkomende vrachtwagen. Hij werd zeven meter weggeslingerd. Hij bestuurde zijn eigen auto.

Van beroep was hij vrachtwagenchauffeur. 'Van de tachtig mensen die ik had lopen was hij één van de besten, hij was heel nauwkeurig,' zei zijn baas later. Door vijf à zes dagen per week te werken spaarde Jonathan geld om zijn grote droom te verwezenlijken: emigreren naar Nieuw Zeeland. Daar was hij kort geleden nog naartoe geweest met zijn ouders en zijn zus.

* * *

Agnes en Nic (52 en 54) hebben samen een agrarisch bedrijf in Noord-Holland. Agnes is contactouder van de VOOK in haar regio.

Ze hebben vier zonen. **Job** is de oudste (8 maart 1985 – 24 april 2003). Hij was achttien.

We spreken elkaar op een ochtend in de grote woonkeuken. In de woonkamer ernaast staan foto's van de vier jongens, in de hal hangt een heel groot schilderij van ze. Job leefde niet meer toen het is gemaakt.

Job was een rustige eerstejaars hbo-student in Brabant, waar hij in een studentenhuus woonde, toen hij volkomen onverwachts een eind aan zijn leven maakte. Zoals elk weekend was hij naar huis gekomen en had 's avonds voetbal gekeken met zijn ouders en zijn broers. 's Ochtends – zijn iets jongere broer zocht hem om samen pa te helpen – stond zijn raam los, wat vanwege de vaak sterke wind vanaf zee niet gewoon was. Achteraf gezien was zijn moeder toen al ongerust. Zijn neef en zijn broer vonden hem in de schuur. 's Nachts had hij zich door ophanging van het leven beroofd. Zijn vader haalde hem naar beneden. Nadat de huisarts en politie hun werk hadden gedaan, pakten zijn ouders en zijn broer hem op en droegen hem naar zijn kamer. In zijn broekzak vonden ze een afscheidsbrief.

* * *

Pien en Peter (61 en 66) wonen afwisselend in Amsterdam en buiten de stad. Pien is opgeleid als fysiotherapeute; ze werkt niet bui-

tenshuis. Peter werkte in het bankwezen en was vijftien jaar voorzitter van het Ronald McDonald Huis. We hebben elkaar kortgeleden leren kennen.

Ze hebben drie zonen, die telkens twee jaar verschillen. De middelste is **Christiaan** (11 december 1979 – 5 september 1991). De anderen zijn nu dertigers. Binnenkort komt het derde kleinkind.

Ons gesprek vindt op een avond plaats in de woonkeuken van hun grote appartement. Pien heeft foto's van Christiaan en verhalen van zijn broers over hem onder handbereik. In de woonkamer staan beelden van de hoofden van de jongens in brons.

Hoewel hij een lastige start had, werd Christiaan een opgewekte, superintelligente jongen met drie grote passies: zeilen, klassieke muziek en lego. Na de lom-kleuterklas ging hij naar een gewone school en werd de beste van de klas. Toen hij negen was, bleek hij een kwaadaardig gezwel in de nier te hebben. De operaties vond hij niet erg, de behandelingen wel. Bij zijn elfde verjaardag wisten zijn ouders en waarschijnlijk hij ook, dat het zijn laatste zou zijn: hij wilde champagne drinken! De enige keer dat hij iets wilde zeggen over de dood was tegen zijn grote broer: die moest doorgaan met zeilen, ook als hij er niet meer was. Na een lange, mooie vakantie overleed hij aan het eind van de zomer. Twee dagen eerder zat hij nog in een zeilboot.

* * *

Sijtje (tweede helft 50) is diëtiste, begeleidt mensen bij het aanpassen van hun voeding en geeft namens de VOOK voorlichting bij de politie. Ze is moeder van drie kinderen, twee zonen en een dochter, uit 1984, 1987 en 1989. Na haar scheiding in 2011 is ze verhuisd. Ze woont sindsdien alleen in haar eigen huis aan de rand van een stadje in Gelderland. De nu volwassen studerende kinderen wonen in Londen. Sijtje: 'Om de hoek had ik ook gezellig gevonden, maar het gaat ze heel goed en we hebben een bijzonder goed contact. Bovendien kan ik ze altijd opzoeken en Wouter niet meer. Dat is het grote verschil!'

Wouter (13 februari 1987 – 23 januari 2002), de middelste, is zes weken te vroeg geboren. Dat was enerzijds goed omdat Sijtje ernstige rugklachten had, anderzijds hield Wouter er oogschade aan over. Wouter was populair op school, maar ook erg onzeker en thuis een 'moeilijke puber'. Met veertien jaar kwam hij bij een spoorwegovergang onder een trein, die hij niet had zien aankomen. Hij had gewacht voor de gesloten halve bomen. Zijn vrienden waren al aan de overkant. Toen de trein voorbij was stak ook hij over.

Sijtje en ik kennen elkaar als vrijwilligers bij de hulptelefoon van de VOOK.

Naast wat ik gelezen heb in de literatuur vond ik in Sijtjes verhaal belangrijke informatie over de vraag wat het verder leven mét elkaar voor ouderparen onmogelijk kan maken na de dood van een kind.